

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน*

Guidelines Developing Elderly's Quality of Life Via Community Learning Center

^{1*} ประยูร อิมิวัตร, นำขวัญ วงศ์ประทุม, กฤษณะ สมควร และ สมเกียรติ ตุ่นแก้ว

^{1*} Prayoon Imiwat, Numkwan Wongpatum, Kritsana Somkuan and
Somkiet Tunkaew

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University, Thailand.

^{1*} Corresponding Author. Email: prayoon.imi@crru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสำรวจระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลห้วยม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 3) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการวิจัยแบบบูรณาการ เพื่อศึกษาค้นหาความจริงแท้ของปรากฏการณ์ โดยใช้แบบสำรวจข้อมูลที่ประยุกต์จากเรื่องชีวิตคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ (ฉบับภาษาไทย) จากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลห้วยม

ผลการสำรวจระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลห้วยม มี 3 ระดับ คือ 1) ระดับคุณภาพชีวิตที่ดีเปรียบเสมือนกับผู้สูงอายุที่ติดสังคม 2) ระดับคุณภาพชีวิตปานกลาง เปรียบเสมือนกับผู้สูงอายุที่ติดบ้าน 3) ระดับคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี เปรียบเสมือนกับผู้สูงอายุที่ติดเตียง ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มี 3 ปัจจัย คือ 1) เรื่องที่ผู้สูงอายุจำเป็นต้องรู้ 2) เรื่องที่ผู้สูงอายุควรรู้หรือน่าจะรู้ 3) เรื่องที่ควรเพิ่มเติมให้กับผู้สูงอายุได้รับรู้ และผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน มี 5 แนวทางปฏิบัติ คือ 1) กิจกรรมร้อยคนร้อยดวงใจร้อยความห่วงใยแก่ผู้สูงวัยในชุมชน 2) กิจกรรมกองทุนหนึ่งวันหนึ่งบาทเพื่อเติมโอกาสแก่ผู้ยากไร้ในชุมชน 3) กิจกรรมหมอน้อยคอยอาสา 4) โรงเรียนผู้สูงอายุสาขาระดับหมู่บ้าน 5) โรงเรียนผู้สูงอายุระดับตำบล และสร้างระบบการดูแลการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นภารกิจใหม่ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ; ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน; การบูรณาการ

Abstract

This research article entitled Guidelines Developing Elderly's Quality of Life via Community Learning Center. the following purposes. 1) To survey the elderly quality of life in Hua-ngom Subdistrict; 2) To analyze the factors affecting to elderly quality of life; 3) To synthesize the guidelines developing the quality of life based on community-based learning center. This mixed-method research employed quantitative and qualitative approach in order to explore the real phenomenon of the study. The adapted quality of life indication mini-survey form by UN (Thai Version) was used to collect the data from the elderly sample group. Also, interview and focus group discussion were implemented with personnel in charge of elderly quality of life development in Hua-ngom Subdistrict.

The results revealed that the elderly quality of life was divided into 3 levels: 1) Good refers to socializing elderly; 2) Moderrate refers to home-loving elderly; 3) Deprived refers to immobilized elderly. The factors affecting the elderly quality of life involved 3 areas: 1) Must-know information for the elderly; 2) Should-know information for the elderly; 3) Additional information for the elderly. The guidelines for elderly quality of life based on community learning center involved 5 activities: 1) Compassionate and Care for Elderly; 2) 1-Baht Fund for Disadvantaged Elderly; 3) Volunteer Youth Doctor; 4) Elderly School for Village; 5) Elderly School for Subdistrict. Also, the elderly quality of life promotion and care system should be constructed for future mission.

Keywords: Elderly Quality of Life Development; Community-based Learning Center; mixed-method research

บทนำ

การศึกษาขององค์การสหประชาชาติ พบว่าในปี ค.ศ.2047 ประชากรโลกจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมแห่งผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรโลกที่คนเกิดน้อยลงและอายุยืนมากขึ้นทำให้ประชากรทั่วโลกจะมีอายุเฉลี่ย เพศหญิง อยู่ที่ 73 ปี ส่วนเพศชายอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 69 ปี (world population data sheet, 2015) ในสัดส่วนผู้สูงอายุที่มากขึ้นทั่วโลกจะมาจากประเทศพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนา ส่งผลกระทบและการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสังคมผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มสังคมผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สถานการณ์ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จากข้อมูลของ United Nations World Population Ageing พบว่า หลังจากปี พ.ศ.2552 ประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง ได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุ จะมีจำนวนมากกว่าประชากรในวัยแรงงาน และในปี พ.ศ.2560 จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ประชากรเด็กน้อยกว่าผู้สูงอายุ สถานการณ์นี้เป็นผลมาจากการลดภาวะเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็ว และการลดลงอย่างต่อเนื่องของระดับการตายของประชากร ทำให้จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากข้อมูลประชากรของประเทศไทยปี พ.ศ.2556 ประชากรไทยมีจำนวน 64.6 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุมากถึง 9.6 ล้านคน คาดว่าในปี พ.ศ.2573 จะมีจำนวนผู้สูงอายุ 17.6 ล้านคน (ร้อยละ 26.3) และปี พ.ศ.2583 จะมีจำนวนถึง 20.5 ล้านคน (ร้อยละ 32.1) ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ได้ร่วมกันดำเนินงานเพื่อคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนสถานภาพ บทบาท และกิจกรรมของผู้สูงอายุ (Foundation for Older Persons' Development., 2013)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยพบข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและสังคมให้มากขึ้น โดยเน้นบทบาทในด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่มีอยู่ไปสู่คนรุ่นหลัง เพื่อเพิ่มความรู้สึกรักคุณค่าในตนเองให้กับผู้สูงอายุ (Khamwong, W. et al., 2011) จากการได้เข้าร่วมกิจกรรมสถานที่ที่เป็นทุนทางสังคม เช่น เพื่อนบ้าน ตลาด เป็นต้น (ZAHAVA GABRIEL and ANN BOWLING, 2004) จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (Department of Local Administration, n.d.) ซึ่งในภาคเหนือของประเทศไทยมีศูนย์การเรียนรู้ (Cultural Network Division, 1985) จำนวน 76 แห่ง เฉพาะจังหวัดเชียงรายมี จำนวน 10 แห่ง และเพิ่มขึ้นในปีงบประมาณ 2559 อีก 34 แห่ง รวมเป็น 44 แห่ง กระจายอยู่ทั้ง 18 อำเภอ ของจังหวัดเชียงราย และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่อำเภอพานที่เป็นพื้นที่ศึกษาเพียง 2 แห่ง คือ บ้านสันกอดาล ตำบลสันติสุข และบ้านป่าเปา ตำบลสันกลาง (Provincial Social Development and Human Security Office, Chiang Rai Province, 2016)

ขณะที่แนวโน้มในปัจจุบันจะมีการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนหรือแหล่งที่ผู้สูงอายุอาศัยเป็นฐานในการพัฒนา (Hsu et al., 2010) โดยเฉพาะตำบลห้วยม้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เป็นตำบลที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากถึง 1,319 คน คิดเป็นร้อยละ 22.36 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (Office of Phan District Community Development, n.d.) และเป็นตำบลที่ประสบกับปัญหาต่างๆ ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมากที่สุดในอำเภอพาน เช่น ปัญหาโรคซึมเศร้า ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการฆ่าตัวตาย และด้วยจำนวนผู้สูงอายุในตำบลเกินร้อยละ 20 ตำบลห้วยม้อจึงเข้าเกณฑ์สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) และจากสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้อได้สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานและผู้นำชุมชนหลายฝ่ายในพื้นที่ ร่วมก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม้อขึ้นในบริเวณวัดศรีเมืองมูล เพื่อใช้เป็นฐานการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์รวมการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในตำบลห้วยม้อ เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2553 จนถึงปัจจุบัน โดยเป็นสถานที่ที่หน่วยงานอื่นๆ มาทัศนศึกษาดูงานอยู่เป็นประจำ และมีหน่วยงานที่เป็นโรงเรียนเครือข่ายที่นำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม้อไปเป็นต้นแบบและต่อยอดอีกจำนวน 22 แห่ง และปัจจุบันมีผู้สูงอายุเข้ามาเรียนรู้อะไรและทำกิจกรรมจำนวน 267 คน แยกเป็นผู้สูงอายุที่มีทะเบียนราษฎรในเขตตำบลห้วยม้อ จำนวน 195 คน และมีผู้สูงอายุที่มีทะเบียนราษฎรนอกเขตตำบลห้วยม้อจำนวน 72 คน จะเห็นได้ว่าเมื่อก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นในชุมชน นั้นแสดงให้เห็นว่าการที่ผู้สูงอายุในชุมชนมีสถานที่พบปะพูดคุยหรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เป็นศูนย์กลางในชุมชนและเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุเปรียบเสมือนศูนย์การเรียนรู้แห่งหนึ่งในชุมชนที่เป็นแหล่งรวมจิตใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน เป็นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง ร่วมกันดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม้อเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นฐานในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ และเป็นฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

จากเหตุและผลข้างต้นจึงมีความสำคัญในการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน โดยมุ่งที่จะศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เป้าหมายที่ตำบลห้วยม้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เพื่อให้ได้ข้อมูลนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน และเพื่อสร้างแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพในชุมชนและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลห้วยม้อ อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลห้วยม้อ อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน

การทบทวนวรรณกรรม

องค์การอนามัยโลก ได้แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ 6 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านระดับความเป็นอิสระของบุคคล ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านความเชื่อส่วนบุคคล ต่อมาในปี ค.ศ.1995 ทีมพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ได้จัดองค์ประกอบใหม่ โดยรวมองค์ประกอบบางด้านเข้าด้วยกัน คือ ด้านร่างกายกับด้านความเป็นอิสระของบุคคล และด้านจิตใจกับด้านความเชื่อส่วนบุคคล จึงเหลือเพียง 4 ด้าน ดังนี้ (ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ, 2555)

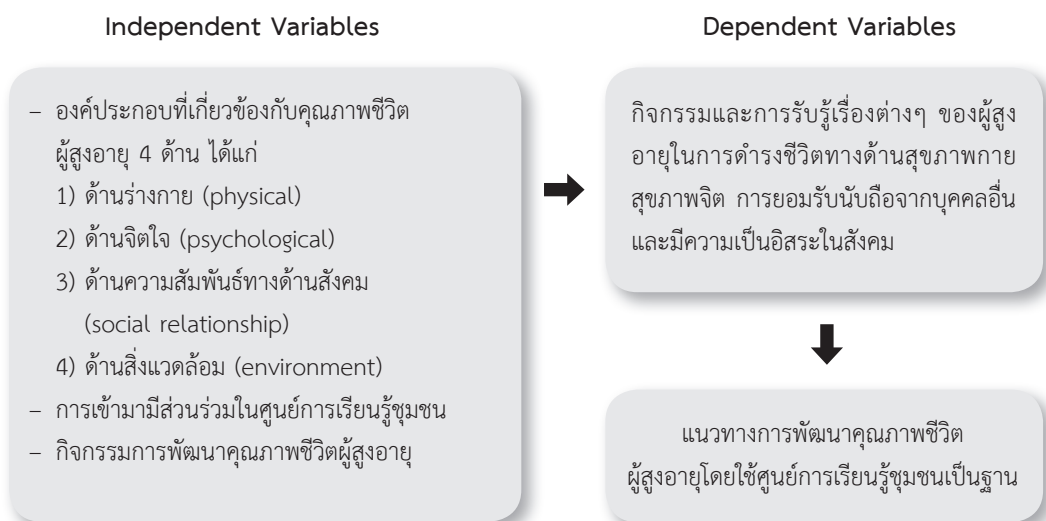
1. ด้านร่างกาย (physical) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน ได้แก่ 1) การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางด้านร่างกาย 2) การรักษาทางการแพทย์ 3) การรับรู้ผลกระทบจากการดำเนินชีวิตประจำวัน การพักผ่อนนอนหลับ การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และการทำงาน

2. ด้านจิตใจ (psychological) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง ได้แก่ 1) การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจในตนเอง 2) การรับรู้ความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ ความสามารถจัดการกับความเศร้า ความกังวล 3) การรับรู้ถึงความเชื่อด้านจิตวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตและการเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship) ได้แก่ 1) การรับรู้ด้านความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น 2) การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย 3) การรับรู้เรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

4. ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ได้แก่ 1) การรับรู้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต 2) การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน มีสถานบริการสุขภาพ มีสถานบริการสังคม 3) การรับรู้ว่ามีข่าวสาร ได้มีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบบูรณาการ (Integrated Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมถึงการนำความรู้จากสหวิทยาการต่างๆ มาใช้ร่วมกันเพื่อศึกษาค้นหาความจริงแท้ของปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลห้วยมุ่น แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุ ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นแต่ละหมู่บ้านที่ศึกษา ที่แสดงความสัมพันธ์ให้เห็นถึงบริบทของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต สภาพทั่วไปและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงการสังเกตแล้ววิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบ รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาเพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การใช้ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตทั้งระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้ 1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับ พระสงฆ์ คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยมุ่น คณะผู้บริหารและครูของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมุ่น ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลห้วยมุ่น และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยมุ่น 3) ดำเนินการศึกษาวិเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย 4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ทั้งนี้เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้สาธารณะและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ 5) วิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน 6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) คือ พระสงฆ์ คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยมุ่น คณะผู้บริหารและครูของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมุ่น ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลห้วยมุ่น และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยมุ่น โดยเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งหมด 7 รูป/คน โดยใช้การเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติดังนี้ 1) เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมุ่น 2) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างน้อย 5 ปี 3) มีการศึกษาและทำงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง 4) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การจัดเวทีประชุมในระดับชาติและนานาชาติ ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ และการจัดการทางพระพุทธศาสนา โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับกลุ่มตัวอย่าง โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการสร้างรูปแบบหรือกิจกรรมและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อทราบถึงทิศทางและการพัฒนาแนวคิด กระบวนการสร้างแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน 3) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุร่วมกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) การลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจระดับคุณภาพชีวิตที่คณะผู้วิจัยประยุกต์จากเครื่องชี้วัดคุณภาพ

ชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย (WHOQOL - BREF - THAI) จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณเป็นผู้สูงอายุจำนวนทั้งหมด 307 คน ที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในตำบลห้วยม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย 3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาเพื่อเห็นแนวทางการสร้าง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 4) การสัมภาษณ์ คณณผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีความสำคัญและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและกิจกรรมการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ของโรงเรียนผู้สูงอายุ 5) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสร้างและการใช้องค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจระดับคุณภาพชีวิตใช้วิธีการแจกแจงความถี่ หาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาแยกเป็นรายประเด็น ส่วนการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงอุปนัยตามแนวคิดของ Nimpanich, J. (2008: 451) ว่าเป็นวิธีวิเคราะห์ (แบบตีความ) ที่สร้างข้อสรุปจากอุปสรรค หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็นมาสร้าง “ข้อสรุปทั่วไป” (Generalization) ถ้า “ข้อสรุป” ยังไม่ได้รับการตรวจสอบยืนยันก็ถือ “ข้อสรุปทั่วไป” ดังกล่าวเป็นสมมติฐานชั่วคราว แต่ถ้าหากเมื่อใดที่ “ข้อสรุปทั่วไป” ดังกล่าวได้รับการยืนยันจะถือ “ข้อสรุปทั่วไป” ดังกล่าวเป็น “ข้อสรุปทั่วไป” ที่มีความเป็นนามธรรม (Abstract) ในระดับต้นๆ และใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการใช้องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในการอธิบาย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ 1 พบว่าระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ 1) ระดับคุณภาพชีวิตที่ดี (ร้อยละ 68.75) เปรียบเสมือนกับผู้สูงอายุที่ติดสังคม ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มักมีฐานะทางสังคมที่ดี มีสถานภาพทางครอบครัวที่ยังสมบูรณ์แบบมีรายได้พอเลี้ยงชีพของตนเองและชอบที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอยู่เสมอ 2) ระดับคุณภาพชีวิตปานกลาง (ร้อยละ 58.30) เปรียบเสมือนกับผู้สูงอายุที่ติดบ้าน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มักจะมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ มักให้ความสนใจกับการดำรงชีวิตประจำวันมากกว่า และมองว่าการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจ 3) ระดับคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี (ร้อยละ 1.63) เปรียบเสมือนกับผู้สูงอายุที่ติดเตียง ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จัดอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพ และฐานะยากจน หรืออาศัยอยู่

เพียงลำพัง รอคอยเพียงความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ดังผลการวิจัยตามตารางนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงค่าร้อยละของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับคุณภาพชีวิตจำแนกตามองค์ประกอบ 4 ด้าน

ระดับคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ	การมีระดับคุณภาพ ชีวิตที่ไม่ดี		การมีระดับคุณภาพ ชีวิตกลางๆ		การมีระดับคุณภาพ ชีวิตที่ดี	
	กลุ่ม ทั่วไป	กลุ่มที่มาร่วม กิจกรรม	กลุ่ม ทั่วไป	กลุ่มที่มาร่วม กิจกรรม	กลุ่ม ทั่วไป	กลุ่มที่มาร่วม กิจกรรม
1. ด้านสุขภาพกาย	3.91	0.00	60.91	39.58	35.18	60.42
2. ด้านจิตใจ	2.28	0.00	47.23	25.00	50.49	75.00
3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	12.70	0.00	80.46	91.67	6.84	8.33
4. ด้านสิ่งแวดล้อมหรือ สภาพแวดล้อม	1.95	0.00	52.77	56.25	45.28	43.75
คุณภาพชีวิตในภาพรวม	1.63	0.00	58.30	31.25	40.07	68.75

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ 2 พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องและจำเป็นกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) เรื่องที่ผู้สูงอายุจำเป็นต้องรู้ ประกอบไปด้วย การดูแลสุขภาพทางกายของตนเอง การดูแลสุขภาพทางใจ การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัว การมีรายได้เสริม การบริโภคอาหารและยารักษาโรค การอุปโภคต่างๆ และความจริงของชีวิต (ธรรมะ) และการใช้ชีวิตอย่างมีสติ 2) เรื่องที่ผู้สูงอายุควรรู้หรือน่าจะรู้ ประกอบไปด้วย การใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมของผู้สูงอายุ การรับรู้ข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อสารสนเทศ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ การสร้างความภาคภูมิใจในตนเองผ่านกระบวนการทางสังคม และ 3) เรื่องที่ควรเพิ่มเติมให้กับผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วย การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การได้รับความน่าเชื่อถือ การยกย่องเชิดชู การสร้างการยอมรับในประสบการณ์ชีวิต การให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของตนเอง การสร้างเป้าหมายร่วมกันของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ 3 พบว่าแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 1) กิจกรรมร้อยคนร้อยดวงใจร้อยความห่วงใย แก่ผู้สูงวัยในชุมชน 2) กิจกรรมกองทุนหนึ่งวันหนึ่งบาท เพื่อเติมโอกาสแก่ผู้ยากไร้ในชุมชน 3) กิจกรรมหมอน้อยคอยอาสา 4) โรงเรียนผู้สูงอายุสาขาระดับหมู่บ้าน และ 5) โรงเรียนผู้สูงอายุระดับตำบล จะเห็นได้ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุเปรียบเสมือนศูนย์การเรียนรู้แห่งหนึ่งในชุมชนที่เป็นแหล่งรวมจิตใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน เป็นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกัน

สร้าง ร่วมกันดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ จึงกล่าวได้ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมุ่นเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นฐานในการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ ดังนั้นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนในชุมชน

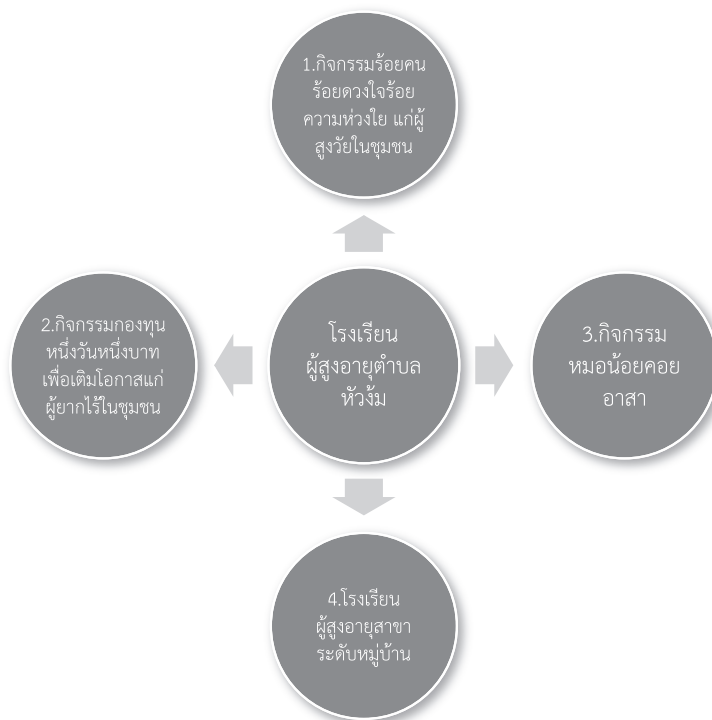
อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งมากกว่าและมีความแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างทั่วไปส่วนใหญ่มีระดับคุณภาพชีวิตกลางๆ เพียงร้อยละ 10 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเป็นปกติของสังคมชนบทที่ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภริษญา เทพศิริ, 2555) ที่ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ผลการศึกษา คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ถ้าพิจารณาแยกเป็นรายประเด็นพบว่า 1) ประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านสุขภาพกาย ทั้งสองกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีความแตกต่างกัน แสดงว่าการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิตของผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่มมีความคล้ายคลึงกัน 2) ประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านจิตใจ กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนผู้สูงอายุมีสภาพจิตใจที่ดีกว่ากลุ่มตัวอย่างทั่วไปโดยมีระดับคุณภาพชีวิตแตกต่างกันร้อยละ 27 ซึ่งอาจเป็นเพราะฐานะความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ที่ดีทางครอบครัวที่แตกต่างกัน 3) ประเด็นที่เกี่ยวข้องทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคม กลับพบว่าทั้งสองกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับคุณภาพชีวิตกลางๆ นั้นแสดงว่าทั้งสองกลุ่มตัวอย่างได้ช่วยเหลือผู้อื่นและยอมรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นด้วยเช่นกัน 4) ประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีระดับคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน นั้นเป็นเพราะการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมุ่น ที่พยายามพัฒนาแนวคิดกระบวนการ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในตำบลห้วยมุ่นมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมผู้สูงอายุ โดยผ่านกระบวนการการเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมุ่น (องค์การสหประชาชาติประเทศไทย) อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ด้วยความสมัครใจ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของ (อมรรณ สุกอมร, 2555) ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน คือ การมีความสุขทางจิตใจ (Psychological Well-Being) ความสามารถในการแสดงพฤติกรรม (Behavior Competence) สิ่งแวดล้อมของบุคคล (Objective Environment) และการรับรู้คุณภาพชีวิต (Perceived Quality of Life)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านสุขภาพกาย ประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านจิตใจ ประเด็นที่เกี่ยวข้องทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมและการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยมุ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะสภาพบริบททางสังคมในชุมชนตำบลห้วยมุ่น ยังเป็นชุมชนที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาจากภาครัฐเท่าที่ควร ทั้งทาง

ด้านความรู้ความเข้าใจและด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน สอดคล้องกับ (สุรจิตต์ วุฒิการณ์ พิสิษฐ์ จอมบุญเรืองและไพศาล สรรสวัสดิ์, 2556) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาลเมืองบางมูลนาก ได้แก่ ปัจจัยเอื้อและปัจจัยเสริม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม (องค์การสาธารณะประโยชน์) เป็นการขับเคลื่อนโดยพระสงฆ์ ประชาสังคม ร่วมกับบุคลากรหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยม โรงเรียนบ้านป่าแดง เพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลห้วยมและสร้างความเป็นกลียณมิตรร่วมกันภายใต้ภารกิจที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ทั้ง 4 กิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมที่ 1 และ 2 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (ภูริชญา เทพศิริ, 2555) ที่ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ที่ผลการศึกษารายด้านพบว่าการสวัสดิการสังคมเป็นด้านที่มีความต้องการอันดับสูงสุด และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (วรพรต สิงห์เรือง, 2558) ที่ศึกษาเรื่องการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคลองพิไกร อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุเทศบาลตำบลคลองพิไกร อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร มีความคิดเห็นต่อระดับการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก กิจกรรมที่ 3 สอดคล้องกับงานวิจัยของ (จิตติมา วุฒิอิน, 2548) ที่ศึกษาเรื่องการประเมินความต้องการของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุตำบลเวียง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในอนาคตควรให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมและคว่นเน้นการบริการผู้สูงอายุถึงบ้าน (House Health Care) รวมทั้งจัดบริการในรูปขอคลินิกผู้สูงอายุ กิจกรรมที่ 4 สอดคล้องกับแนวคิดของ (สุทธิพงศ์ บุญผดุง, 2554) ที่สรุปเรื่องการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นกลยุทธ์ในการปรับปรุงการศึกษา มีอำนาจในการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ บุคลากร และวิชาการ โดยให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน และในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ได้อนุญาตให้โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม ได้จัดตั้งเป็นองค์การสาธารณะประโยชน์ เพื่อดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (สิงหา จันทริยวงศ์, 2551) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบที่เหมาะสมสำหรับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชนบทโดยใช้ครอบครัวเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวม แบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชนบทโดยใช้ครอบครัวเป็นศูนย์กลาง เป็นการวิจัยที่มุ่งแสวงหาองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยเฉพาะในชนบทเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดำรงคุณค่าแห่งปวงชนียบุคคลของสังคมอย่างยั่งยืนสืบไป ดังผลการวิจัยนี้

ภาพที่ 1 ผลการวิจัยการบูรณาการแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน

สรุป

จากสถานการณ์ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสังคมผู้สูงอายุ การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม การสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การมีงานทำหรือกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างสร้างสรรค์ และไม่ก่อภาระต่อสังคมในอนาคต ชุมชนตำบลห้วยม้งก็เป็นตำบลหนึ่งที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ และเป็นตำบลที่ประสบกับปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมากที่สุดในอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสำรวจระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลห้วยม้ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 3) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนโดยตรงให้กับโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม้ง (องค์กรสาธารณะประโยชน์) การวิเคราะห์ปัจจัยในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุต้องมีทิศทาง แนวทางที่เหมาะสม การกำหนดแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนและเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่าระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ระดับคุณภาพชีวิตปานกลาง และระดับคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี และองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วย การดูแลสุขภาพทางกายของตนเอง การดูแลสุขภาพทางใจ การใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมของผู้สูงอายุ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการได้รับความน่าเชื่อถือ และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทั้ง 5 กิจกรรม เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี ไปสู่ระดับคุณภาพชีวิตกลางๆ และยกระดับคุณภาพชีวิตกลางๆ ไปสู่ระดับคุณภาพชีวิตที่ดีตามลำดับ

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือควรมีการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน เนื่องจากบางกิจกรรมที่ได้ดำเนินการนั้นเป็นกิจกรรมทิศทางเดียวโดยเฉพาะกิจกรรมร้อยคนร้อยดวงใจร้อยความห่วงใย แก่ผู้สูงอายุในชุมชน และกิจกรรมกองทุนหนึ่งวันหนึ่งบาท เพื่อเติมโอกาสแก่ผู้ยากไร้ในชุมชน ซึ่งผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะมีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มอื่นในชุมชน กิจกรรมนี้จึงมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มนี้ได้ในระดับหนึ่งขององค์ประกอบคุณภาพชีวิต รวมไปถึงกิจกรรมหมอน้อยคอยอาสา แม้ว่ากิจกรรมนี้จะเป็นการบูรณาการจากหลายภาคส่วน แต่กลุ่มเป้าหมายหลักก็คือผู้สูงอายุที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีและระดับคุณภาพชีวิตปานกลาง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถประเมินผลได้ว่ากิจกรรมที่ได้ดำเนินการนี้ส่งผลต่อการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ก็จะทำให้กิจกรรมนี้มีประโยชน์มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ 3 ควรมีการนำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ใกล้เคียง โดยเฉพาะกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุสาขาระดับหมู่บ้าน เพื่อลดช่องว่างทางสังคมและลดข้อจำกัดเรื่องการเดินทางคมนาคมสัญจรของผู้สูงอายุ และกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุระดับตำบล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้เป็นมาตรฐาน มีการกำหนดหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ชัดเจนและสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ หรือมีการต่อยอดผลิตสื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อนำไปใช้หรือถ่ายทอดองค์ความรู้ในพื้นที่อื่นต่อไป

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป คือควรมีการวิจัยเชิงประเมินผลการใช้แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐานจากผลงานวิจัยนี้

References

- Cultural Network Division. (1985). *Directory of Community Cultural Learning Network*. Department of Cultural Promotion. Retrived December 10, 2017 from: <http://www1.culture.go.th/thai/images%5Cstories/names/networkculture/dcp44.pdf>
- Department of Local Administration. (n.d.). *Standards of Community Learning Center*. Department of Local Administration. Ministry of Interior. Bangkok.
- Foundation for Older Persons' Development. (2013). *Elderly Circumstance Report*. Retrived September 10, 2016 from: <http://fopdev.or.th/Aged Society>
- Hsu, H. C., Wang, C. H., Chen, Y. C., Chang, M. C., and Wang, J. (2010). Evaluation of A Community-Based Ageing Intervention Program. *Educational Gerontology*. 36: 547-572.
- Jueng Saeng C. et al., (2012). Factors affecting the quality of life of nursing personnel Princess Maha Chakri Sirindhorn Medical Center Princess Maha Chakri Sirindhorn Nakhon Nayok Province. Retrived February 20, 2016. From: SWU Institutional Repository Srinakharinwirot University: http://ir.swu.ac.th/xmlui/bitstream/handle/123456789/2497/Chumporn_C_R440190.pdf?sequence=1
- Khamwong, W. et al. (2011). Factors Relating to Quality of Life of Elderly. *Journal of Health Science Research*, 5(2), 32-40.
- Nimpanich, J. (2008). *Quality Research in Political Science and Public Administration*. Bangkok. Chulalongkorn University Press.

- Office of Phan District Community Development. (n.d.). *Basic Needs Data Set and Kor Chor Chor 2Kor 2015 of Hua Ngom Sub-district*, Phan District, Chiang Rai.
- Provincial Social Development and Human Security Office, Chiang Rai Province. (2016). *Report of Database of Sufficiency Economy Philosophy Learning and Mobilizing Center*. Chiang Rai: Hua Ngom Sub-district Administrative Organization.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables*. Working Paper No. ESA/P/WP.241.